

รูปแบบการพัฒนาการจัดการเพื่อการสร้างบ้านจัดสรรบนฐานภูมิปัญญา พื้นถิ่นในภาคอีสาน

The Development of Management for the Construction of Housing Estate based on the Local Knowledge of the North – East of Thailand

สุนทรี อดชาชน Sunthree Udchachon^๑
บุญสม ยอดมาลี Boonsom Yodmalee^๒
สิทธิศักดิ์ จำปาแดง Sitthisak Champadaeng^๓

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้นำวิธีวิจัยเชิงคุณภาพมาประยุกต์ใช้ในกลุ่มตัวอย่างหรือผู้ให้สัมภาษณ์หลัก ถูกเลือกมาจากการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสัมภาษณ์แบบกลุ่มถูกประยุกต์ใช้ในการรวบรวมข้อมูล มีการใช้คำถามแบบกึ่งโครงสร้างในการสัมภาษณ์ ผลการวิจัยพบว่า วิวัฒนาการของการสร้างบ้านในอดีตถึงปัจจุบันมุ่งเน้นไปที่การเลือกทำเลที่ตั้งเป็นสำคัญ มีความแตกต่างกันที่ด้านวัสดุในการก่อสร้าง ซึ่งส่งผลให้อายุการใช้งานมีระยะเวลาแตกต่างกัน ทั้งนี้ข้อดีที่ได้รับจากการพุทธศาสนาอันเป็นศาสนาประจำชาติของคนไทย ชาวพุทธจะมีลักษณะเป็นครอบครัวใหญ่ มีเครือข่าย และมีการพึ่งพาซึ่งกันและกันในลักษณะที่เรียกว่าชุมชนนิยม ทั้งนี้ การสร้างบ้านจัดสรรบนฐานภูมิปัญญาพื้นถิ่นในภาคอีสานจึงเหมาะที่จะใช้เป็นที่อยู่อาศัยกับพื้นที่ในเขตภาคอีสาน ดังนั้นการนำข้อค้นพบของงานวิจัยนี้ไปประยุกต์เป็นแนวทางการพัฒนารูปแบบการพัฒนาการจัดการเพื่อสร้างบ้านจัดสรรโดยผนวกฐานภูมิปัญญาพื้นถิ่นของภาคอีสานจะช่วยให้ผู้อยู่อาศัยได้รับประโยชน์สูงสุด ซึ่งข้อค้นพบและข้อเสนอแนะได้ถูกกล่าวถึงในลำดับต่อไป

คำสำคัญ : การพัฒนาการจัดการ, การสร้างบ้านจัดสรร, ภูมิปัญญาพื้นถิ่นในภาคอีสาน, ภูมิปัญญาอีสาน, ภูมิปัญญาพุทธ

^๑ สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ คณะวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม Cultural Science, Faculty of Cultural Science, Mahasarakham University, Thailand

^๒ สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ คณะวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม Cultural Science, Faculty of Cultural Science, Mahasarakham University, Thailand

^๓ สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ คณะวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม Cultural Science, Faculty of Cultural Science, Mahasarakham University, Thailand

Abstract

In this research, the qualitative research methodology has been applied. The purposive sample selection method has been utilized to select the key informants. In-depth Interview and Focus Group approaches have been applied to collect the data whilst the Semi-Structured Interview has been used to interview the key informants. The findings indicate that, from past to present, the location is one of the most important elements in constructing the houses. There are differences in term of construction material between past and present for constructing houses. Hence, there are the differences in term of lifetimes of houses constructed in different eras. Moreover, the influenced by Buddhism, the majority religious in Thailand, the nature of Thais is likely to have an extended family, network, depending upon each other known as collectivism. Therefore, the construction of housing estate based on the local knowledge of the north – east (E-san) Thailand is appropriate for residents dwelling that live in the region with special geographical and meteorological in E-san region. In addition, it would be useful to incorporating the findings of this research to enhance the development of management for the construction of housing estate based on the local knowledge of the north – east Thailand. Implications and suggestions are discussed in details.

Keywords: the development of management, constructing the housing estate, the local knowledge of the north – east, Esan wisdom, Buddhist wisdom

๑. บทนำ

หลักฐานทางโบราณคดีของการตั้งถิ่นฐานในสมัยแรกเริ่มของมนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์ในประเทศไทย มีปรากฏตามถ้ำและเพิงหินต่าง ๆ เช่น จังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดกาญจนบุรีและจังหวัดกระบี่ ร่องรอยที่มนุษย์ ในสมัยนั้นทิ้งไว้ให้นักโบราณคดีได้ศึกษา มีพวกเครื่องมือ เครื่องใช้ที่ทำด้วยหิน

เช่น ขวานหินขัด และวัตถุอินทรีย์ เช่น กระดุกสัตว์ เปลือกหอย และไม้ นอกจากนี้ก็มีร่องรอยของกิจกรรมต่าง ๆ รวมทั้งถ้ำถ่าน ที่แสดงถึงการใช้ไฟ การทำอาหาร และเศษขยะ เช่น กระดุก สัตว์ ก้างปลา เปลือกหอย และเมล็ดจากพืชและผลไม้ หลักฐานเหล่านี้ทำให้เราสามารถทราบถึงสภาพแวดล้อมในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ว่า มนุษย์ในสมัย

แรกเริ่มนั้น ออกแสวงหา และดัดแปลง ทรัพยากรทางธรรมชาติ และปรับตัวให้เข้ากับ สภาพแวดล้อมอย่างไร เพื่อการอยู่รอดมนุษย์ ในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ได้พัฒนาตัวเอง ในการใช้ประโยชน์จากวัสดุธรรมชาติ มาช่วยในการ พั่นแรง และยังชีพ หลักฐานทาง โบราณคดีแสดงให้เห็นว่า ในสมัยก่อน ประวัติศาสตร์ช่วงหลัง มนุษย์ได้พัฒนาตัวเอง ในการยังชีพ ทั้งทางด้านเทคโนโลยี สังคม และวัฒนธรรม ที่เริ่มจากเรื่องง่าย ๆ ไปสู่ ความซับซ้อนที่มีมากขึ้น ตามวิวัฒนาการทาง วัตถุ และความคิดของมนุษย์ มนุษย์ได้เรียนรู้ เรื่องการเพาะ ปลูก และเลี้ยงสัตว์มี ความสามารถในการผลิตเครื่องปั้นดินเผาจาก ดิน สามารถถลุงโลหะ เพื่อผลิตเครื่องมือ เครื่องใช้ และเครื่องประดับ ที่เป็นทองแดง สำริด และเหล็ก ความรู้เหล่านี้ ทำให้มนุษย์ เข้าใจสภาพแวดล้อมรอบตัวเขาได้ดีขึ้น ซึ่ง จำนวนของสมาชิกได้เพิ่ม ที่มีเพิ่มขึ้นภายใน ชุมชนนั้น ชุมชนแบบนี้ปรากฏอยู่ ในภาค ต่างๆ ของประเทศไทย^๔ จะเห็นได้ว่ามนุษย์มี วิวัฒนาการตามลำดับ

ชาวอีสานมีความเชื่อในการสร้าง บ้านเรือนให้ด้านกว้างหันไปทางทิศตะวันออก และตะวันตก ให้ด้านยาวหันไปทางทิศเหนือ และใต้ ซึ่งเป็นลักษณะที่เรียกว่า วางเรือน แบบ “ล่องตาเว้น” หมายถึงการปลูกบ้านตาม ตะวัน เพราะถือกันว่า หากสร้างเรือนให้ “ขวางตาเว้น” หมายถึง การปลูกบ้านขวาง ตะวันแล้วจะ “ชะล่า” หมายถึง สิ่งที่เป็นข้อ

ห้ามเป็นสิ่งอัปมงคล ทำให้ผู้อยู่ไม่มีความสุข บริเวณรอบ ๆ เรือนอีสานไม่นิยมทำรั้ว เพราะ เป็นสังคมเครือญาติการจัดวางแผนของห้อง และองค์ประกอบต่าง ๆ ในเรือนไทยอีสานมี ดังนี้ ๑. เรือนนอนใหญ่ จะวางด้านจั่วรับทิศ ตะวันออก-ตะวันตก ส่วนมากจะมีความยาว ๓ ช่วงเสา เรียกว่า “เรือนสามห้อง” ใต้ถุนโล่ง ขึ้นบนแบ่งออกเป็น ๓ ส่วนคือ (๑) ห้องเปิง เป็นห้องนอนของลูกชาย มักไม่กั้นห้อง (๒) ห้องพ่อ-แม่ อาจกั้นเป็นห้องหรือบางทีก็ปล่อย โล่ง (๓) ห้องนอนลูกสาว มีประตูเข้ามีฝา กั้น มิติดชิด หากมีลูกเขยจะให้นอนในห้องนี้ส่วนชั้น ล่างของเรือนนอนใหญ่ อาจใช้สอยได้อีก กล่าวคือ กั้นเป็นคอกวัวควาย ฯลฯ เกย (ชาน โล่งมีหลังคาคลุม) เป็นพื้นที่ลดระดับลงมาจาก เรือนนอนใหญ่ มักใช้เป็นที่พักแขก ที่ รับประทานอาหาร ส่วนของใต้ถุนจะมีระดับ ต่ำกว่าปกติ ซึ่งอาจใช้เป็นที่พักพิง เรือนแฝด เป็นเรือนทรงจั่ว เช่นเดียวกับเรือนนอน ใน กรณีที่พื้นที่ทั้งสองหลังเสมอกัน โครงสร้างทั้ง คานพื้นและซื่อหลังคา จะฝากไว้กับเรือนนอน แต่หากเป็นเรือนแฝดลดพื้นลงมากกว่าเรือน นอน ก็มักเสริมเสาเหล็กรับคานไว้อีกแถว หนึ่งต่างหาก เรือนโข่ง มีลักษณะเป็นเรือน ทรงจั่วเช่นเดียวกับเรือนนอนใหญ่ แต่ต่างจาก เรือนแฝดตรงที่โครงสร้างของเรือนโข่ง จะ แยก ออกจากเรือนนอนโดยสิ้นเชิง สามารถ รื้อ ถอน ออก ไป ปลูก ใหม่ ได้ โดยไม่ กระทบกระเทือนต่อเรือนนอน เรือนไฟ (เรือนครัว) ส่วนมากจะเป็นเรือน ๒ ช่วงเสา มี จั่วโปร่งเพื่อระบายควันไฟ ฝานิยมใช้ไม้ไผ่สาน ลายทแยงหรือลายขัด ชานแดด เป็นบริเวณ นอกชานเชื่อมระหว่างเกย เรือนแฝดกับเรือน ไฟ มีบันไดขึ้นด้านหน้าเรือน มี “อ่างแอ่งน้ำ”

^๔ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่ สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ เล่มที่ ๑๓ เรื่อง ที่ ๑ เรือนไทย : เว็บไซต์

อยู่ตรงขอบของ ขาน แดด บางเรือนที่มีบันได
ขึ้นลงทางด้านหลังจะมี “ขานมน” ลด
ระดับลงไปเล็กน้อยโดยอยู่ด้านหน้าของ
เรือนไฟ^๕ การสร้างบ้านเป็นภูมิปัญญาของ
ชาวไทยและชาวอีสานที่ออกแบบเพื่อความ
เหมาะกับการอยู่อาศัย

การย้ายถิ่นเกิดจากความแตกต่าง
ระหว่างชนบทกับเมือง ความแตกต่าง
ระหว่างพื้นที่เป็นเงื่อนไขผลักดันให้เกิดการ
ย้ายถิ่น ความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจของเมืองจุด
ศูนย์รวมอำนาจอยู่ในเมือง สถานบริการด้าน
สุขภาพ เช่น โรงพยาบาล คลินิกเอกชนที่มี
มาตรฐานสูง สถาบันการศึกษาที่มี
ชื่อเสียง งานและตำแหน่งงานที่มีมาก
หลากหลาย และสถานที่ที่ให้บริการอยู่ใน
ชุมชนเมือง ความสะดวกสบายในการดำเนิน
ชีวิตในการเข้าถึงสิ่งอำนวยความสะดวก ซึ่ง
ตรงข้ามกับชนบทที่ไม่มีสิ่งต่าง ๆ ดังกล่าว
ความแตกต่างระหว่างเมืองกับชนบท
โดยเฉพาะเมืองหลวงซึ่งเป็นศูนย์กลางของ
เมืองได้ส่งผลให้มีการย้ายถิ่นจำนวนมากจาก
ชนบทสู่เมือง สะท้อนให้เห็นความล้มเหลว
ของการพัฒนาชนบทจากการย้ายถิ่นจำนวน
มหาศาลของ ประชาชน^๖ อสังหาริมทรัพย์
ใน ได้รับ ผลกระทบอย่างมาก เฉพาะอย่าง

^๕ สมชาย นิลอาธิ, “ฮิต สิบสองและคอ
สิบสี่” ในวารสารมหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ประจำปี ๒๕๓๙, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑, หน้า ๑๕-
๒๑

^๖ สันทัด เสริมศรี, ประชากรศาสตร์ทาง
สังคม, (กรุงเทพฯ : ภาควิชาสังคมศาสตร์และ
มนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๙)

ยิ่งธุรกิจที่อยู่อาศัยประเภทบ้านจัดสรร
เนื่องจากการขยายตัวของ ธุรกิจบ้านจัดสรร
จะขึ้นอยู่กับภาวะเศรษฐกิจของประเทศเป็น
สำคัญ การชะลอตัวลงของภาวะ เศรษฐกิจ
ในช่วงที่ผ่านมา ทำให้ผู้บริโภคขาดความ
เชื่อมั่นและมีความระมัดระวังในการใช้จ่าย
มาก ขึ้นส่งผลให้ผู้บริโภคมักมีการวางแผนและ
การตัดสินใจซื้อที่อยู่อาศัยเป็นไปอย่าง
รอบคอบและใช้เวลานาน ขึ้นมีผลต่อการ
ตัดสินใจเลือกซื้อบ้านจัดสรรของแต่ละ
โครงการบ้านจัด^๗ สิ่งหนึ่งที่เริ่มพบเห็นคือ
อาคารและบ้านรูปทรงแปลกตาเข้ามาปรากฏ
ในหมู่บ้าน ทั้งนี้พบว่ามีนายทุนได้ลงทุน
เกี่ยวกับการประกอบธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ใน
ปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงนี้ทั้งผลการบวกและ
ด้านลบควบคู่กันไป ผลทางบวกก็คือ รายได้
ที่เพิ่มขึ้นจากการขายผลผลิตและแรงงาน มี
โลกทัศน์ที่กว้างขึ้น แต่ด้านลบคือ รายจ่ายที่
สูงขึ้น การอพยพแรงงาน การละทิ้งถิ่น และ
วัฒนธรรมดั้งเดิมที่ทิ้งมาหลายอย่างตลอดจน
ละทิ้งภูมิปัญญาชาวบ้านซึ่งมีคุณค่าไป ทำให้
เกิดการสูญเสียทางวัฒนธรรมหรือวัฒนธรรม
ประเพณี คติความเชื่อเกี่ยวกับชุมชนหมู่บ้าน
และบ้านเรือน สำหรับเรือนอีสานพบว่า
คุณค่าทั้งเชิงสถาปัตยกรรม ประโยชน์ใช้สอย
การเลือกวัสดุ การเลือกบริเวณและการจัด
บริเวณซึ่งเกี่ยวข้องกับคติความเชื่อที่สั่งสมจน
ลงตัวอันเป็นภูมิปัญญาที่ชาญฉลาดของชาว

^๗ สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, การศึกษาสังคม
และวัฒนธรรม : แนวความคิดวิธีวิทยาและทฤษฎี
, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (ขอนแก่น : อมรินทร์ก๊อปปี้,
๒๕๓๖)

อีสาน งานวิจัยนี้ จึงมุ่งที่จะศึกษาองค์ความรู้ เกี่ยวกับการสร้างบ้านของชาวอีสานสู่การ ประยุกต์ออกแบบเพื่อเป็นการผสมกลมกลืน ความรู้เดิมและความรู้วิทยาการด้านการ ออกแบบบ้าน คาดว่าจะเป็นประโยชน์ต่อผู้อยู่ อาศัยและผู้ที่จะนำแบบบ้านไปใช้ในโอกาส ต่าง ๆ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเรื่องรูปแบบ การพัฒนาการจัดการเพื่อการสร้างบ้าน จัดสรรบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นในภาคอีสาน เพื่อการพัฒนาบ้านจัดสรรเพื่อนำองค์ความรู้ ไปพัฒนาชุมชนเกิดรายได้พร้อม ๆ กับการ คงไว้ซึ่งภูมิปัญญาพื้นบ้านอีสานสืบไป

จากภูมิปัญญาในการสร้างบ้านของ คนอีสาน ที่มีความเรียบง่าย โดยมีรูปแบบ หลังคาจั่วทรงสูง ที่ช่วยระบายอากาศไม่ให้ ร้อนอบอ้าว มีห้องที่ใช้สอยได้อเนกประสงค์ ได้ถุนสูง มีประโยชน์เป็นที่เก็บข้าว ควาย และ อุปกรณ์การเกษตร รวมทั้งเป็นที่พักในเวลา กลางวัน เป็นบ้านได้ถุนสูง ที่ทำให้อากาศ ถ่ายเทได้ดี โดยการวางรูปแบบบ้านแบบโล่ง ตะเวิ้น รวมทั้งการนำเอาพืชสมุนไพร ไม้มงคล ปลูกรอบบริเวณบ้าน เพื่อความร่มรื่นและ ประโยชน์ใช้สอย เช่นเดียวกับโครงสร้างของ โบสถ์ วิหารและ ศาลาการเปรียญ ในวัดชาว พุทธ ต่างกันเพียงการลักษณะการประดับ ตกแต่ง เช่น วัดจะมีการประดับตกแต่งด้วยข้อ ฟ้าใบระกา ส่วนบ้านจะเรียบง่ายไม่มีการ ประดับ อย่างไรก็ตามในอดีตโครงสร้างบ้านและ วัดไม่มีความคงทน เพราะส่วนประกอบ ทั้งหมดเป็นไม้ ดังนั้นในปัจจุบัน บ้านจัดสรร เป็นบ้านที่สร้างตามยุคสมัยนิยมออกแบบบ้าน ทรงยุโรป โดยมากหลังคาเป็นปั้นหยา ชั้น เดียว และปั้นหยาสองชั้น ทรงเตี้ย บ้านปลูก ติดพื้นดิน ทำให้อากาศ ไม่หมุนเวียน ซึ่งไม่

เหมาะกับสภาพของภาคอีสานและประเทศ ไทย แต่มีความคงทน เนื่องจากโครงสร้างที่ใช้ เป็นคอนกรีตเสริมเหล็ก ผู้วิจัยเห็นว่าน่าจะ นำเอาบ้านที่ใช้ภูมิปัญญาอีสาน แต่ให้ สถาปนิก ออกแบบเพิ่มความสวยงามใน รูปแบบของอีสาน โดยวิศวกรควบคุม โครงสร้าง ดำเนินการก่อสร้างเพื่อให้เกิดความ คงทนและได้รูปแบบสวยงามอย่างอีสานเพื่อ ความอยู่เย็นเป็นสุขของผู้อยู่อาศัย

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๒.๑ เพื่อศึกษาความเป็นมาของบ้าน อีสานและการสร้างบ้านจัดสรรบนฐานภูมิ ปัญญาพื้นถิ่นในภาคอีสาน

๒.๒ เพื่อศึกษาวิเคราะห์สภาพ ปัจจุบัน และปัญหาการจัดการ การสร้างบ้าน จัดสรรบนฐานภูมิปัญญาพื้นถิ่นในภาคอีสาน

๒.๓ เพื่อเสนอแนะการพัฒนา รูปแบบการจัดการ เพื่อสร้างบ้านจัดสรรบน ฐานภูมิปัญญาพื้นถิ่นในภาคอีสาน

๓. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่องรูปแบบการจัดการพัฒนาการจัดการ การสร้างบ้านจัดสรร บนฐานภูมิปัญญาพื้นถิ่น ในภาคอีสานในจังหวัดขอนแก่นมหาสารคาม ภาพลื่นี่ครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อศึกษารูปแบบ การพัฒนาการจัดการการสร้างบ้านจัดสรร บนฐานภูมิปัญญาพื้นถิ่นในภาคอีสานเพื่อ สร้างหมู่บ้านจัดสรรในจังหวัดขอนแก่น มหาสารคาม ภาพลื่นี่ผู้ศึกษาได้ทำการ รวบรวมข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และทำการเก็บข้อมูลภาคสนามโดยการ

สัมภาษณ์การสังเกตการจัดกลุ่มสนทนากลุ่ม (Focused Group Discussion)

๓.๑ การวิจัยเอกสาร

(Documentary Research) ได้จากการศึกษาแหล่งข้อมูลชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) และชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) ที่เป็นตำราคู่มือหนังสือ วารสาร บทความ วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัยและเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

๓.๒ การวิจัยภาคสนาม (Field Research) เพื่อศึกษาองค์ความรู้ สภาพปัจจุบันและปัญหาการจัดการสร้างบ้านจัดสรรบนฐานภูมิปัญญาพื้นถิ่น ในภาคอีสาน โดยใช้การสัมภาษณ์ผู้รู้ (Key Informant) ผู้ปฏิบัติ (Casual Informant) กลุ่มบุคคลทั่วไป (General Informant) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาการจัดการสร้างบ้านจัดสรรบนฐานภูมิปัญญาพื้นถิ่นในภาคอีสาน โดยผู้ให้สัมภาษณ์หลักในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ประกอบไปด้วย จำนวน ๗ คน ซึ่งเป็นเจ้าของโครงการหมู่บ้านจัดสรร โดยใช้ระยะเวลาในการสัมภาษณ์คนละ ๔๕ นาทีถึง ๑ ชั่วโมง ซึ่งการสัมภาษณ์แบบกลุ่ม (Focus Group Interview) ใช้ระยะเวลาโดยประมาณกลุ่มละ ๒ ชั่วโมงครึ่งถึง ๓ ชั่วโมง การสัมภาษณ์กลุ่มประกอบไปด้วย ๒ กลุ่ม กลุ่มแรกประกอบไปด้วย เจ้าของหมู่บ้าน ๑ คน วิศวกรโยธา ๑ คน สถาปนิก ๑ คน ผู้รับเหมาโครงการ ๑ คน กลุ่มหลังประกอบไปด้วย ปราชญ์ชาวบ้าน ๒ คน ช่างประจำหมู่บ้าน ๑ คน ๑ คน เจ้าของบ้าน ๑ คน ซึ่งกลุ่มแรกเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับหมู่บ้านจัดสรร จึงมีความพร้อมในการให้ข้อมูล กลุ่มหลังเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านภูมิปัญญา

อีสานซึ่งสามารถให้ข้อมูลและรายละเอียดเกี่ยวกับการสร้างบ้านด้วยภูมิปัญญาอีสานในเชิงลึก

๔. ผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์บทสัมภาษณ์สามารถสรุปได้ว่า รูปแบบในการสร้างบ้านจัดสรรบนฐานภูมิปัญญาพื้นถิ่นในภาคอีสานสามารถนำมาประยุกต์เพื่อใช้เป็นรูปแบบการแก้ปัญหาการสร้างบ้านจัดสรรกับความต้องการของผู้อยู่อาศัยและสร้างตามความเชื่อของคนในท้องถิ่น ในการศึกษาครั้งนี้ได้มีการนำเสนอแบบบ้านที่เป็นไปตามลักษณะการสร้างบ้านจัดสรรบนฐานภูมิปัญญาพื้นถิ่นในภาคอีสานจากการวิเคราะห์บทสัมภาษณ์จากกลุ่มผู้รู้และผู้ปฏิบัติพบว่า บ้านจัดสรรต้องคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้ ๑) บริเวณที่ตั้ง ทำเลและการเลือกดิน การสร้างบ้านจัดสรรมีการเลือกทำเล ที่ตั้ง ควรเลือก พื้นที่น้ำไม่ท่วมไม่อยู่ในพื้นที่ต่ำหรือเป็นแอ่งที่น้ำขังการป้องกันน้ำท่วมทำได้ โดยถมดินบริเวณที่จะตั้งตัวบ้านให้สูงกว่าระดับดินรอบๆ ๒) ตัวบ้าน บ้านจัดสรรต้องก่อผนังด้วยอิฐแดงหรืออิฐบล็อก ตั้งแต่คานล่างขึ้นไป เพื่อวางแนววงกบประตูหน้าต่าง หลังคาบ้านจัดสรร หลังคาเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างบ้านทำขึ้นเพื่อป้องกันแดดและฝน ทำให้บ้านใช้งานได้ในระยะยาว วัสดุสำหรับมุงหลังคาเป็นกระเบื้องสังกะสีเคลือบการทำหลังคาสองชั้นจะช่วยรักษาอุณหภูมิภายในบ้านได้ดีขึ้น

จากการศึกษาค้นคว้าพบว่า บ้านทั่วไปบนฐานภูมิปัญญาอีสาน เรือนหรือเฮือนอีสานนั้นอาจมีลักษณะเป็นที่ราบสูงซึ่งอาจจะมี ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ น้อยกว่าภาคอื่น ๆ ของประเทศ หากแต่การ

สร้างเรือน ของคนอีสานนั้นยังพบว่า มีคติความเชื่ออยู่มากมายโดยเริ่มตั้งแต่การเลือกสถานที่ในการปลูกสร้างคนอีสาน จะพิจารณาเอาสถานที่ที่มีภูมิประเทศของผืนดินราบเรียบ ไม่มีหลุมบ่อไม่มีจอมปลวกไม่มีหลุมฝี่ไม่มีตอไม้เมื่อเลือกสถานที่ปลูกเรือนได้แล้วก็จะมีการเสี่ยงทายพื้นที่โดยจัดข้าว ๓ กระทงคือข้าวเหนียว ข้าวเหนียวดำ และข้าวเหนียวแดงอย่างละกระทงนำไปวางไว้ตรงหลักกลางที่ดินเพื่อให้กากินหากกากินข้าวเหนียวคนอีสานว่า “ดีอีหลี” จะอยู่เย็นเป็นสุขนอกจากนี้ยังมีวิธีเลือกสถานที่ปลูกเรือนอีกวิธีคือ “การชิมรสของดิน” ทำได้โดยการขุดหลุมในบริเวณที่ดินลึก ราวศอกเศษ ๆ เอาใบตองปูไว้ที่ก้นหลุมและหาหญ้าคาสดมาวางไว้บนใบตองทิ้งไว้หนึ่งคืนไอดินจะจับเป็นเหนื่ออยู่บนใบตองให้ชิมเหนื่อดังกล่าวหากมีรสหวานเป็นดินที่พอจะปลูกเรือนอยู่ได้หากมีรสจืดเป็นดินที่เป็นมงคลหากมีรสเปรี้ยวหรือเค็มจะไม่ดี นอกจากนี้ชาวอีสานยังมีฤกษ์ของการปลูกบ้านเรือนตามเดือนต่าง ๆ ตามคติความเชื่อเรียกว่าฤกษ์เดือน และยังมีฤกษ์วันโดยวันที่ถือว่าเป็นมงคลในการปลูกเรือน คือ วันจันทร์วันพุธและพฤหัสบดี นอกจากความเชื่อเรื่องวันเวลาแล้ว ยังมีความเชื่อในการวางทิศทางการวางอาคารให้ขนานไปกับแนวตะวันออกและตะวันตกเรียกว่า “ล่องตะเวน” ทำให้ป้องกันความร้อนจากแสงแดดและระบายอากาศได้ดีตลอดทั้งปี ลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์อีกอย่างของเรือนอีสาน คือ บริเวณรอบ ๆ เรือนอีสานจะไม่นิยมทำรั้วบ้านเพราะเป็นสังคมแบบเครือญาติ ที่ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ทุกคนในหมู่บ้านนั้นรู้จักกัน

๕. อภิปรายผล

การศึกษานี้เพื่อประยุกต์นำแบบบ้านภูมิปัญญาท้องถิ่นของภาคอีสานมาใช้ในหมู่บ้านจัดสรร การเลือกสถานที่การสร้างบ้านตามทิศทางที่เหมาะสม การออกแบบบ้านโครงสร้างบ้านตามสถาปัตยกรรมด้านการปลูกเรือนแบบอีสานเพื่อให้ผู้อยู่อาศัยมีความอยู่เย็นเป็นสุข จากการศึกษารูปแบบการสร้างบ้านจัดสรรในเชิงวัฒนธรรมโดยการนำความเชื่อของชาวอีสานที่สืบทอดกันมาหลายชั่วอายุ ทำให้พบว่าหากได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่องจะทำให้เกิดประโยชน์เชิงอนุรักษ์วัฒนธรรม เช่น การอนุรักษ์วัฒนธรรมการปลูกบ้านเรือนของชาวอีสานที่มีเอกลักษณ์ ตั้งแต่เริ่มต้น การสร้าง และการตกแต่งบ้านเรือนซึ่งเป็นการผสมผสานวัฒนธรรมและภูมิปัญญาพื้นถิ่นเข้าไปในตัวเรือนบ้านอย่างงดงาม พร้อมทั้งอัตละประโยชน์ในการใช้สอย ซึ่งการอนุรักษ์นี้ยังสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางกายภาพของภาคอีสาน เช่น ด้านสภาพอากาศ ทำเลที่ตั้ง และแหล่งน้ำ เป็นต้น

การสร้างโบสถ์วิหารของศาสนาพุทธเกิดขึ้นจากการรวมตัวกันของชาวพุทธที่ต้องการให้ พระภิกษุสงฆ์ ที่อยู่ตาม ป่า เขา ได้เข้ามาในชุมชน เพื่อประกอบศาสนกิจและเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจ จึงทำให้เกิดการสร้าง ศาสนสถาน ที่มีลักษณะโครงสร้างคล้ายบ้านทรงอีสานที่เหมาะสมกับการอยู่อาศัยสำหรับ คร อ บ ค ร ัว ไห ญ่ (Extended family) สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ Hofstede (ค.ศ. ๑๙๙๓) และ House, Hanges, Javidan, Dorfman, และ Gupta (ค.ศ.๒๐๐๔) พบว่าคนเอเชียมักจะอยู่กันเป็นเครือขาย เป็นกลุ่มก้อน และเป็นครอบครัวใหญ่ โดยมีการพึ่งพา

อาศัยกัน ในทางตรงกันข้าม ชาวตะวันตกมักจะมึรูปแบบการอาศัยแบบสันโดน พึ่งพาตนเองเป็นหลัก (Individualism) ยิ่งไปกว่านั้น ผลงานวิจัยของ House และคณะ (ค.ศ. ๒๐๐๔) ชาวเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะประเทศไทย ได้รับอิทธิพลจากหลักคำสอนของศาสนาพุทธ ให้ความเอื้อเฟื้อเผื่ออกตัญญูตเวที่ ต่อบุพการี ทำให้สมาชิกในครอบครัวที่เพิ่มขึ้น ขนาดของบ้านที่ใหญ่ขึ้น เพื่อให้เหมาะสมกับจำนวนสมาชิก นอกจากนี้รูปแบบบ้านทรงอีสานในการศึกษาคั้งนี้ เหมาะสมกับสภาพภูมิศาสตร์และสภาพอากาศของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลที่ค้นพบของงานวิจัยนี้อาจจะนำไปประยุกต์ใช้สำหรับการปลูกบ้านเรือนในพื้นที่ที่มีลักษณะทางกายภาพที่คล้ายคลึงกันกับภาคอีสานของประเทศไทย เช่น กลุ่มประเทศสมาชิกของ ASEAN Economic Community: AEC ซึ่งประกอบไปด้วยสิบประเทศได้แก่ ๑. ประเทศบรูไนดารุสซาลาม ๒. ประเทศกัมพูชา ๓. ประเทศอินโดนีเซีย ๔. ประเทศลาว ๕. ประเทศมาเลเซีย ๖. ประเทศเมียนมาร์ หรือ ประเทศพม่า ๗. ประเทศฟิลิปปินส์ ๘. ประเทศสิงคโปร์ ๙. ประเทศเวียดนาม ๑๐. ประเทศไทย

นอกจากนี้การนำผลที่ค้นพบจากงานวิจัยนี้ไปต่อยอดเป็นองค์ความรู้เพื่อศึกษาค้นคว้าในเชิงเปรียบเทียบ ระหว่างประเทศที่มีลักษณะทางกายภาพ วัฒนธรรม สถานที่ตั้ง และภูมิประเทศที่แตกต่างกันออกไป เช่น อาจจะนำผลการศึกษานี้ไปเปรียบเทียบและศึกษาต่อกับประเทศในแถบ ทวีปยุโรป หรือทวีปแอฟริกา อาจจะนำมา ซึ่งประโยชน์ในการเลือกจุดและจุดด้อยของแต่ละประเภทของ

แนวคิดทางการจัดการในการประยุกต์ภูมิปัญญาพื้นถิ่น ในการสร้างบ้านเรือนให้ใช้ประโยชน์ได้หลากหลายมากขึ้นในบริบทที่แตกต่างกันออกไป

๖. ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัยคั้งนี้ (๑) สามารถนำภูมิปัญญาในการสร้างบ้านแบบอีสานซึ่งเป็นศาสตร์ที่นำองค์ความรู้ในด้านวัฒนธรรมศาสตร์ ภูมิศาสตร์ สถาปัตยกรรมศาสตร์ นำไปประยุกต์และพัฒนาเพื่อรังสรรค์การสร้างบ้านจัดสรร (๒) สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการสร้างบ้านจัดสรรและการสร้างบ้านทั่วไปในภูมิภาคอื่น (๓) สามารถสร้างบ้านให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมในปัจจุบัน (๔) สามารถสร้างบ้านตามแบบที่ช่วยในเรื่องการประหยัดพลังงานและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (๕) สามารถสร้างบ้านให้เหมาะสมกับการใช้งานตามลักษณะภูมิประเทศ และความเชื่อ

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยคั้งต่อไป (๑) ควรมีการศึกษารูปแบบการพัฒนาการจัดการ เพื่อสร้างบ้านจัดสรรบนฐานภูมิปัญญาพื้นถิ่นในแต่ละภูมิภาค เพื่อเป็นการให้องค์ความรู้ อนุรักษ์ภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่นแก่ชนรุ่นหลัง (๒) ควรมีการศึกษารูปแบบการพัฒนาการจัดการ เพื่อสร้างบ้านของตนเองบนฐานภูมิปัญญาพื้นถิ่นในแต่ละภูมิภาค เพื่อเป็นการนำองค์ความรู้มาประยุกต์ใช้กับสภาพแวดล้อมในปัจจุบัน (๓) ควรมีการศึกษารูปแบบการพัฒนาการจัดการ เพื่อสร้างบ้านให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมในปัจจุบัน (๔) ควรมีการศึกษารูปแบบการพัฒนาการจัดการ เพื่อสร้างบ้าน

ตามแบบที่ช่วยในเรื่องการประหยัดพลังงาน สร้างบ้านให้เหมาะสมกับการใช้งานตาม
และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (๕) ควรมี ลักษณะภูมิประเทศ และความเชื่อ
การศึกษารูปแบบการพัฒนาการจัดการ เพื่อ

บรรณานุกรม

- สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ. **เรือนไทย** พิมพ์ขึ้นใน พ.ศ. ๒๕๓๒ เล่มที่ ๑๓
<http://www.saranukromthai.or.th/sub/book/book.php?book=13&chap=1&page=chap1.htm>
- สมชาย นิลอาจิ. “ฮิต สิบสองและคองสิบสี่” วารสารมหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๓๙,
ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑, หน้าที่ ๑๕-๒๑.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. **สังคมวิทยาชุมชน : หลักการศึกษา วิเคราะห์และปฏิบัติงานชุมชน**.
ขอนแก่น: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๓๖
- สันทัต เสริมศรี. **ประชากรศาสตร์ทางสังคม**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทสามเจริญพาณิชย์
, ๒๕๓๙.
- Hofstede G. “Cultural Constraints in Management Theories”, 1993
Academy of Management, 7(1), pp. 81–94.
- House R., Hanges P., Javidan M., Dorfman P., and Gupta V. **Culture, Leadership, and Organizations: The GLOBE study of 62 societies**. Sage publications, 2004.

